LAMPONGSCHE RAADSELS, SPREEKWOORDEN EN SPREEKWIJZEN

MEDEGEDEELD DOOR

O. L. HELFRICH,
Controleur bij het Binnenlandsch Bestuur.

RAADSELS (TATĒDOEHAN.)

- 1 Mēsigit 'ari roewa pandaj kamboer, kaboengi kēsamawas.
(Een) bedehuis (op) twee stijlen, (dat) vliegen kan, (en) tegen
den morgen geluid geeft.
Oplossing: manoeek (hoen).
- 2 Badanni saj 'iroengni wat sēratoes.
Het heeft één lichaam en honderd neuzen.
(Letterlijk: zijn lichaam (is) één, zijn neus is honderd)
Oplossing: njanjas (de ananas).
- 3 Ki mēngan 'ija mētoḥ, kok mak mēngan 'ija mētong.
Indien (hij) eet, heeft hij honger, indien hij niet eet, is hij
verzadigd.
Oplossing: Djala (werpnet).
- 4 Kapoedak mak ka'oeloe.
(Het) heeft 'n aangezicht, (doch) geen hoofd.
Oplossing: Bantal (kussen).
- 5 Bakakni di 'atas, boeloengni di bah.
Zijn wortel (is) boven zijn blad (is) beneden.
Oplossing: Tabir (gordijn, voorhangsel).
- 6 Kēbawni taro, talini midor; of kēlokni midor, kēbawni mangkoek.
De karbouw houdt op, het (letterlijk: zijn) touw gaat; of het
(letterlijk: zijn) touw gaat, de (letterlijk: zijn) karbouw houdt stil.
Oplossing: 'Oebi; taw (meelachtige knollen (kruipplant); kalebas).
- 7 'Oedjan satoempok.
Een hoop regen.

Oplossing: hoewok (zemelen, die bij het wannen van de wan neervallen).

- 8 Maloentjat tinggal mani.

(Wanneer het) springt, blijft zijn tong achter.

Oplossing: Kēloepikni niboeng (hulsel van de niboeng).

- 9 Di tjoelik bangik, di kanik sakik.

Wordt (het) even met de vingers aangeraakt, (dan ruikt het) lekker, wordt (het) gegeten, (dan is het) pijnlijk.

Oplossing: Tjabi (lombok).

- 10 Di tjoelik sakik, di kanik bangik.

Wordt (het) even met de vingers aangeraakt, (dan is het) pijnlijk, wordt (het) gegeten, (dan is het) smakelijk.

Oplossing: Dērijan (de doerian).

- 11 Di 'imbaw boesoek, di kanik bangik.

Het heeft een' onaangename reuk (letterlijk wordt (er aan) geroken), (dan) stinkt (het), wordt (het) gegeten, (dan is het) smakelijk.

Oplossing: Poekasom (bedorven visch die eene zekere bereiding ondergaat en als toespijs bij de rijst wordt genuttigd).

- 12 Di 'imbaw maroem, di kanik pahik.

Het heeft een aangename geur (letterlijk wordt (er aan) geroken), (dan is het) geurig, wordt (het) gegeten, (dan is het) bitter.

Oplossing: Limoes poelan (eene wilde manggasoort wier vruchten aangenaam ruiken, doch oneetbaar zijn).

- 13 Kadjanggoek kandjak sanak, boekawaj kandjak rēnik.

Het heeft een baard van kindsbeen af (letterlijk sinds een kind), (het heeft) een baadje aan (draagt een baadje) van zijne jeugd af (letterlijk sinds (het) klein (is)).

Oplossing: Djagoeng (mais).

- 14 Mēsigit 'ari roewa, hatok sēgēloempajan.

(Een) bedehuis (op) twee stijlen, (een) dak van gespleten bamboe.

Oplossing: Manoek (hoen).

- 15 Mēna nganak djak ngandoeng.

(Het) bevalt eerder (het krijgt eerder kinderen) dan zwanger te zijn.

Oplossing: Pari (rijstplant).

- 16 Mini masak, rajohni pētjoh.

De (letterlijk: zijn) rijst (is) gaar, de (letterlijk: zijn) aarden pot valt uit elkander (breekt).

Oplossing: Dadoeroek (naam van een heester, Mal. Sikadoedoek).

N.B. Als de vrucht van de Sikadoedoek rijp is, berst zij open.

- 17 Wahni balag, batangni balag, boeloengni rēpa pajoeng.
 Zijn vrucht (is) groot, zijn stam (is) hoog, zijn blad gelijk
 (letterlijk: gelijk aan) een scherm.
 Oplossing: Gëdang (de Pëpaja).
- 18 Kaboenji mawat tjawa, makëtjal mak katjoekoet.
 (Het) geeft geluid, (doch) zegt niets; (het) gaat snel (letterlijk:
 snel van gang), doch heeft geen voeten.
 Oplossing: Batang'ari (rivier).
- 19 Mëngan rang tēnaj, mising rang toendoen.
 (Het) eet bij den buik (letterlijk: wáár buik), (het) doet zijn
 gevoeg bij den rug (letterlijk: wáár rug).
 Oplossing: Këtam (schaaf).
- 20 Kambang roem dilom padang ma'asar, tēraj kindo koetjoem,
 këmarau kindo mëkar.
 (Een) geurige bloem op de maäsar-vlakte, (als het) regent (dan)
 sluit (het) zich, (als het) droog weêr is, (dan) ontluikt (het).
 Oplossing: Matarani (matanirani) (de zon).
- 21 Dibah kaboeloe, di'atas kaboeloe; kok 'ija pëtangkoop, ngaloe-
 pakon dēnija.
 Van beneden (is het) behaard, van boven (is het) behaard; als
 het tegen elkander sluit, (dan) doet (het) de wereld vergeten.
 Oplossing: Mata (het oog).
- 22 Boeloengni saj, matani wat sëriboë.
 Het heeft één blad en duizend oogen.
 (Letterlijk: zijn blad (is) een, zijn oog is duizend).
 Oplossing: Djala (een werpnet).
- 23 Mas ti'oenjoek, sëlaka di tēpa nipis, bintan dawah, 'imboen
 tēgi rani.
 Goud (dat) getrokken is, zilver (dat) plat gesmeed wordt, 'n ster
 (bij) daglicht, 'n nevel midden op den dag.
 Oplossing: Roekoek (sigaar).
- 24 Hoerik mak didok njawa, kaboenji mak bëbangoek, maroewa
 bëlas tjawa dilom rani këbijan.
 (Het) leeft (maar) heeft geene ziel, (het) geeft geluid (maar) heeft
 geen mond, twaalf malen spreekt (het) op één dag.
 Oplossing: Djam (klok).
- 25 Badanni saj, tjokoetni wat sëriboë.
 Het heeft één lichaam en duizend pooten.
 Oplossing: Haloepan (duizendpoot).

SPREEKWOORDEN EN SPREEKWIJZEN.

(SĚSIKOEN).

- 1 Noewar lĕmasa, nanom kĕmoerakni.
Den tjĕmpĕdak vellen, zijn pit planten.
V.g.l. Mal.: mĕninggalkan poentoeng, mĕngĕdjar 'asap.
Ons: Een ouden schoen wegwerpen, vóór men een nieuwen heeft.
- 2 Patik loetjoek, djalang mak dapok.
(Men) laat den vechthaan los, (den) boschhaan vangt men niet.
V.g.l. Mal.: lĕbih ba'ik sabĕloemboeng padi dĕngan sĕnang 'ati
dari pada sĕtĕngkijang padi dĕngan soesah 'ati.
Ons: beter één vogel in de hand dan tien in de lucht.
- 3 Manoek loetjoek, manangni tinggal.
(Indien) de vogel wegvliegt (loetjoek beteekent letterlijk los,
losgelaten, bevrijd), blijft zijn drek achter.
V.g.l. Mal.: mati gadjah tinggal gadingnja.
" harimaw " koelitnja.
" 'orang " namanja.
- 4 Saboek moerak, tinggal kĕmasini lagi.
(Indien) het vezelachtig omhulsel van den arĕn vergaan (is),
blijven nog zijne stekels achter.
Heeft dezelfde beteekenis als n°. 3.
- 5 Ki Kĕbaw, koeroek di sangkak Kĕbaw;
" Kambing, " " " Kambing;
" Manoek, " " " Manoek;
Een karbouw gaat binnen in eene karbouwenkraal.
" geit, " " " een geitenhok.
" kip " " " een kippenhok.
V.g.l. Mal.: ranting 'orang di patah 'ajĕr 'orang di sa'oek, adat
orang di toeroet.
Ons: 's Lands wijs, 's lands eer.
- 6 Ngĕtokkon toengoeni 'oeloen, toengoe ram mak tĕ rasaj.
De toengoe (naam van een insect dat zich in het lichaam en

de huid van dieren vastzet) van iemand anders wegwerpen, één toengoe van ons wordt niet gevoeld.

V.g.l. Mal.: toengaw di sěběrang lawot kělihatan gadjah bětinggir di pěloedak mata, tidak kalihatan.

Ons: den splinter ziēn in het oog van onzen naaste, den balk in eigen oog niet.

7 Měrabaj di 'antoe, njoempik majat.

Bevreesd zijn voor den geest, het lijk omhelzen.

V.g.l. Mal.: takoet di 'antoe, tēpěloek di majit.

8 Pantang mak nganik tor, boelalēdjoe di goela; rabaj kěna roewi, koeroek di poelan toeha.

(Het is) verboden (gėén) zoetigheid te eten, toch verzadigd worden van suiker; bevreesd om door doorns geraakt te worden, (toch) het oerwoud ingaan.

V.g.l. Mal.: patah sěliro banjak makan.

9 Saj tihadjat soemang tigoewaj; saj ti'antjam tilingoeki.

Wat voorgenomen wordt (wordt niet ten uitvoer gebracht, doch) iets anders verricht; dien men op het oog heeft, wordt de rug toegekeerd.

V.g.l. Mal.: poekoel 'anak sěnding mēnantoe.

10 Lijak di boeng,
mak harap di sěnawi;
rabaj di tētos boeloeng,
sansat mērkak roewi.

Zien naar het eetbaar uitspruitsel van de bamboes, niet hopen op den bladerloozen bamboesstoel; bevreesd om een blad op zijn hoofd te krijgen, er niet om geven zich met vaart op doornen te werpen.

V.g.l. Mal.: toewah koeda,
tjilaka 'andjing,
bidoek 'ada,
maka běrnang.

11 Nampar waj di djahas, nampok mata djama hēni ngikokkan galah di kapar.

Op water in een houten schaal slaan, zich in het aangezicht (letterlijk: het oog) met zand werpen, den hals vastleggen aan drijf hout.

V.g.l. Mal.: mēnēpoek 'ajēr di doelang mēloedah, kēlangit mēntjabik badjoe di dada, 'awak djoega jang kēkēnaj.

Ons: Zich in het aangezicht slaan.

- 12 Ngoeta landos; ngapētēgi djam di haroes; nimba lawok; njakak langit mak boedjan.

Een vlakke omheinen; een trap overeind zetten in den stroom; de zee uithoozen; in den hemel klimmen en geen trap hebben.

V.g.l. Mal. 'oepama si tjaboel handak mēntjapaj boelan, mēnimba lawoet tangan sēbēlah.

Ons: Zout naar de zee dragen (vergeefs werk doen).

- 13 'Imboen mēndjadi hoemara; kajoe bēringin mampangkon mas; matanirani roewa; waj ngoenggah poematang.

De nevel wordt eene monding van eene rivier; de baringin schiet takken van goud; twee zonnen; het water stroomt naar den berg.

V.g.l. Mal.: mēnghēndakkan dadi 'oenta djalang.

14. Loepoet di mata lēbon di (h) 'ati.

V.g.l. Mal.: djawoh di mata, djawoh di hati.

Ons: Uit het oog, uit het hart.

- 15 Bētik di poedak, boerak di (h)'ati.

V.g.l. Mal.: manis moekaw, boesoek di hati.

Ons: Een huichelaar.

- 16 'Adoe tēsēroep 'ampaj njalok rawong.

Reeds (is men) met den voet in een gat gevallen, (dan) éerst het gat dichtmaken.

V.g.l. Mal.: lah kēnaj maka 'ingat.

Ons: Als het kalf verdronken is, dempt men den put.

- 17 Ki lēmawong radoe kaboenji mawat nganik djēlma.

Indien een tijger reeds geluid geeft, (dan) eet (hij) geen mensch op.

V.g.l. Mal.: 'andjing jang mēnjalak tidak mēnggigit.

Ons: Blaffende honden bijten niet.

- 18 Batoe toembak di 'oelok.

Een steen (die) in een diepe plaats in eene rivier valt.

V.g.l. Mal.: 'mbak koetjing toeroen sëndjo.

Ons: Het is paarden voor de zwijnen werpen.

- 19 Dang 'oendakkan boesoekni 'oeloen.

Haal het vuil van een ander niet te voorschijn.

V.g.l. Mal.: djangan mēmbongkar pēkasam lama.

Ons: Haal geen oude koeien uit de sloot.

- 20 Dang di kitjik boesoekni 'oeloen,
boesoek-moe mak di kēpandaj'i.

Spreek niet over de smerigheid van een ander, uwe (eigen) smerigheid is (u) niet bekend (letterlijk wordt door u niet geweten).

V.g.l. n°. 6.

- 21 Loepa rētak di bawakni.

De boon is haar schil vergeten.

V.g.l. Mal.: Loepa kâtjang di koelitnja.

Ons: Als niet komt tot iet, dan kent iet zich zelven niet.

- 22 Ki lēmawoeng risok kēlijak'an, kambing 'adoe rēngam.

Indien de tijger vaak gezien wordt, dan (komen) de geiten (in) moeilijkheid.

V.g.l. Mal.: takoet orang di harimaw kērna bēlangnja, takoet di gadjah kērna gadingnja

Het komt wel wat overeen met ons: met groote heeren is het slecht kersen eten.

- 23 Mawat mēndjawoh boeng djiak roempoenni.

Het eetbare uitspruitsel van het bamboesriet is niet ver van den stoel

V.g.l. Mal.: Rēboeng tidak djahoe dari roempoennja.

Ons: De appel valt niet ver van den boom.

- 24 Mak kajoe mampangkon pēring.

(Er is) geen houtsoort (die) takken (van) bamboes schiet.

V.g.l. Mal.: koerik bapaknja, rintik 'anaknja.

Ons: Zooals de ouden zingen (of: piepen) de jongen.

- 25 Sētahoen katji tēkoegroeng; ki tēkas nganik tahi djoega.

Een jaar wordt een hond opgesloten: indien (hij) ontsnapt, eet (hij) toch uitwerpselen.

V.g.l. Mal.: 'Acal 'itik hëndak kapëlambahan, 'acal ajam hëndak kalësoeng.

Ons: De natuur verloochent zich niet; komt ook wel overeen met ons: De vos verliest wel zijne haren, doch niet zijn streken,

26 Di waj di kanik boeha, di darak di kanik lëmawoeng.

In het water wordt (men) door een krokodil opgegeten, op het land wordt (men) door een tijger opgegeten.

V.g.l. Mal.: kahilir këna loekah, kamoedik këna têngkalak.

27 Mëmbatok sërok di Tjina.

Naalden brengen naar China.

V.g.l. Mal.: mëmbawa garam kala'oet.

V.g.l. no. 12.

28 Djagoek nganakkon manoek baroega.

Een hoen die een Boschhaan ter wereld brengt.

V.g.l. Mal.: Kambing mënganakan harimaw.

29 Sadjawoh-djawohni 'iwa midor, moelang di boemboenni djoega.

Hoe ver een visch ook gaat, (hij) keert toch naar de boemboen (rond gat midden in de sawah waar op kunstmatige wijze vischteelt plaats heeft) terug.

V.g.l. Mal.: Satinggi-tinggi tērbang bangaw soeroetnja kakoe-bangan djoega.